

Sygn. akt I Ca 303/15

POSTANOWIENIE

Dnia 11 lutego 2016 r.

Sąd Okręgowy we Włocławku I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSO Aneta Sudomir – Koc
Sędziowie:	SO Mariusz Nazdrowicz (spraw.) SO Lucyna Samolińska
Protokolant:	st. sekr. sąd. Małgorzata Dybowska-Pyrek

po rozpoznaniu w dniu 11 lutego 2015r. we Włocławku

na rozprawie

sprawy z wniosku (...). w W.

z udziałem K. K., T. K., K. B. (1),

E. Ż. i P. K.

o stwierdzenie nabycia spadku

na skutek apelacji uczestników postępowania

od postanowienia Sądu Rejonowego w Lipnie

z dnia 16 września 2015r., sygn. akt I Ns 309/13

postanawia:

uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Lipnie pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

SSO M. Nazdrowicz SSO A. Sudomir – Koc SSO L. Samolińska

Sygn. akt I Ca 303/15

UZASADNIENIE

Wnioskodawca (...). w W. wniósł

o stwierdzenie nabycia spadku po A. K. na podstawie ustawy przez syna zmarłej uczestnika postępowania K. K. lub innych jej ustawowych spadkobierców. W uzasadnieniu wskazał min., że jest legitymowany do wystąpienia

z przedmiotowym wnioskiem, gdyż spadkobierczyni była jego dłużniczką w związku

z zawartą w 2006 roku umową kredytu. Postanowieniem z dnia 4 grudnia 2014 roku Sąd Rejonowy w Lipnie wezwał do udziału w sprawie w charakterze uczestników postępowania dalszych następnych zmarłej – jej dzieci T. K., E. Ż., P. K. i K. B. (2). W dniu 6 marca 2015 r. wszyscy uczestnicy złożyli pisma procesowe, w których oświadczyli, że uchylają się od skutków prawnych niezłożenia

w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku po matce oraz że wspomniany spadek odrzucają. Jednocześnie wnieśli o zatwierdzenie przez Sąd ich oświadczeń o uchyleniu się od wskazanych skutków prawnych. Pisma te zostały przez nich osobiście podpisane za wyjątkiem pochodzącego od K. K., który swojego pisma podpisem nie opatrzył. Każdy z uczestników załączył też pełnomocnictwo udzielone radcy prawnemu K. P. upoważniające „do reprezentowania ... w postępowaniu sądowym dot. stwierdzenia nabycia spadku po zmarłej w dniu 22.05.2009r. w L. A. K. oraz do reprezentowania ... przed bankiem (...)

w sprawach dot. spłaty kredytu gotówkowego zaciągniętego przez zmarłą A. K. na podstawie umowy kredytu gotówkowego nr (...)”.

Postanowieniem wstępnym z 16 września 2015r. Sąd Rejonowy

w L. oddalił wnioski uczestników o zatwierdzenie uchylenia się od skutków prawnych niezłożenia oświadczeń w przedmiocie odrzucenia spadku po A. K.. U podstaw tego rozstrzygnięcia legły następujące ustalenia faktyczne i ich ocena prawna:

Spadkodawczyni A. K., córka K. i M. zmarła

22 maja 2009r. w L.. W chwili śmierci żyło jej pięcioro dzieci – K. K., T. K., K. B. (1), E. Ż. i P. K.. Zmarła zawarła w dniu 12 lipca 2006r. z (...) Bankiem (...) S.A. w W. umowę kredytu gotówkowego, a zadłużenie na dzień wystawienia bankowego tytułu wykonawczego (tj. 11 grudnia 2014r.) wynosiło 8194,92 zł. Mając powyższe ustalenia na względzie Sąd I instancji uznał, że brak było podstaw do uwzględnienia żądań uczestników. Sąd ten podkreślił, że domagając się zatwierdzenia oświadczenia, o którym mowa w art. 1019 § 3 kpc i uchylając się od skutków jego niezłożenia w terminie zainteresowany musi jednocześnie oświadczyć, czy spadek przyjmuje czy też odrzuca. Jeżeli chodzi o sposób i formę oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, to można to zrobić przed Sądem (w tym także w trakcie postępowania o stwierdzeniu nabycia spadku) w formie ustnej lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. Możliwe jest także złożenie wspomnianego oświadczenia przed notariuszem w formie aktu notarialnego. Niewątpliwie oświadczenia uczestników nie odpowiadały omówionym wymogom – brak było urzędowych potwierdzeń podpisów (w przypadku K. K. w ogóle nie było jakiegokolwiek podpisu). Uczestnicy postępowania byli reprezentowani przez fachowego pełnomocnika, wobec czego Sąd nie był zobligowany do udzielenia pouczeń co do formy czy treści składanych oświadczeń.

Z udzielonego pełnomocnictwa nie wynikało również, by obejmowało ono składanie oświadczeń w przedmiocie przyjęcia czy odrzucenia spadku. W konsekwencji Sąd meriti przyjął – nie wdając się w szczegółową analizę podstaw uchylenia się przez każdego z uczestników – że nie nastąpiło skuteczne uchylenie się przez dzieci zmarłej od skutków prawnych niezachowania terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po ich matce. Podstawą orzeczenia były przepisy art. 1018 § 3 kc w zw. z art. 1019 kc „a contrario”.

Apelację od powyższego postanowienia wnieśli uczestnicy postępowania zarzucając:

a) sprzeczność istotnych ustaleń faktycznych Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego wskutek przyjęcia, że „zachodzą przesłanki do oddalenia wniosków uczestników w przedmiocie zatwierdzenia oświadczeń o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia oświadczenia w terminie w przedmiocie odrzucenia spadku po zmarłej A. K. podczas gdy Sąd winien przedmiotowe wnioski zatwierdzić”,

b) naruszenie przepisów prawa materialnego tj. art. 1019 § 2 kc poprzez jego niezastosowanie i oddalenie wniosków skarżących mimo, że zostały złożone przed Sądem w terminie wskazanym w art. 88 § 2 kc.

Powołując się na powyższe apelujący wnieśli o zmianę kwestionowanego orzeczenia

i uwzględnienie ich żądań ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. W uzasadnieniu podkreślili, że pismami z 6 marca 2015 r. złożyli oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych niezłożenia w terminie oświadczeń o odrzuceniu spadku po matce (ponownie złożone także wprost przed Sądem Rejonowym na rozprawie) składając jednocześnie oświadczenia o odrzuceniu spadku po zmarłej matce. Następnie skoncentrowali się na wykazaniu, iż pozostawali w błędzie odnośnie stanu spadku, a błędu tego nie byli w stanie uniknąć.

Wnioskodawca w odpowiedzi na apelację wniósł o jej oddalenie

i zasądzenie kosztów postępowania za drugą instancję.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja skutkuje koniecznością uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji.

Przed przystąpieniem do dalszych rozważań należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na niecodzienność zaistniałej w sprawie sytuacji procesowej.

Uczestnicy postępowania (którzy – podobnie jak ich pełnomocnik – nie byli obecni w trakcie publikacji orzeczenia z 16 września ub.r.) złożyli w dniu 1 października 2015 r. wniosek o doręczenie postanowienia wraz z uzasadnieniem. Nie czekając jednak na przesłanie żadanego dokumentu wnieśli w dniu 9 października 2015 r. środek odwoławczy. Naturalnie przepisy procedury cywilnej nie zabraniają takiego postępowania i z procesowego punktu widzenia apelacją została złożona prawidłowo. Musi jednak ono budzić duże zdziwienie w świetle zasad prakseologii, zwłaszcza gdy strona jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika. Oznacza to bowiem, że zainteresowani podważają prawidłowość zapadłego rozstrzygnięcia w ogóle nie znając motywów, jakimi kierował się Sąd ferując taki, a nie inny wyrok (postanowienie co do istoty sprawy). W istocie więc kierują się wyłącznie swoimi wyobrażeniami

o przyczynach przegrania sprawy, które niekoniecznie muszą pokrywać się

z rzeczywistością. Nietrudno więc sobie wyobrazić, że podnoszone zarzuty apelacyjne mogą się okazać całkowicie bezprzedmiotowe jako nie korelujące z podstawami rozstrzygnięcia. Taka właśnie sytuacja wystąpiła w rozpoznawanej sprawie. Jedyną przyczyną oddalenia wniosków uczestników był brak odpowiedniej formy założenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po A. K.. Tymczasem apelacja

w ogóle do tego nie nawiązuje, co automatycznie przesądza o bezzasadności podnoszonych zarzutów (pomijając całkowicie wadliwą konstrukcję zarzutu sprzeczności istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, która to sprzeczność w oczywisty sposób nie podlega na oddaleniu wniosków zamiast ich uwzględnieniu). Na marginesie trzeba w tym miejscu zauważyć, że złożenie apelacji przed sporządzeniem uzasadnienia w niczym nie zwalniało Sądu meriti od doręczenia odpisu postanowienia wraz z uzasadnieniem.

Jak już wcześniej była mowa apelacja podważająca zasadność orzeczenia Sądu Rejonowego podlegała jednak uwzględnieniu, gdyż orzeczenie to nie odpowiadało prawu.

Sąd I instancji w pełni zasadnie uznał, że składając oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku – także wówczas, gdy jest ono połączone z uchyleniem się od oświadczenia o przyjęciu spadku – można to zrobić albo przed Sądem (ustnie do protokołu lub na piśmie z urzędowo poświadczonym podpisem) albo przed notariuszem (w formie aktu notarialnego). – uchwała Sądu Najwyższego z 22 listopada 2013 r. III CZP 77/13 OSNC 2014/9/86, postanowienia

tego Sądu: z 10 listopada 2006 r. I CSK 228/06 OSNC 2007/7-8/123 i z 2 lipca 2015 r. V CSK 641/14 nie opubl., LEX nr 1762492). Nie może więc ulegać najmniejszej wątpliwości, że oświadczenia o odrzuceniu spadku zamieszczone w pismach uczestników z 6 marca 2015r. pozbawione są jakiegokolwiek skuteczności prawnej (tym bardziej oświadczenie K. K. – k. 64 – które

w ogóle nie jest podpisane). Nie zostało przy tym zgłoszone żądanie ustnego odebrania stosownego oświadczenia. W sytuacji, gdy uczestnicy postępowania byli reprezentowani przez profesjonalistę musi to budzić ponownie ogromne zdziwienie. Niczym nie jest także uzasadnione przekonanie skarżących wyrażone na rozprawie apelacyjnej, że Sąd Rejonowy w Lipnie stosownie oświadczenia od nich odebrał. Na rozprawie w dniu 9 marca 2015 r. (k. 75v) ich pełnomocnik wniósł „o przesłuchanie uczestników na okoliczności związane z oświadczeniem o odrzuceniu czy przyjęciu spadku”. Sąd a quo w dniu 14 maja 2015 r. dopuścił dowód z zeznań uczestników w charakterze strony „na okoliczności wskazujące przyczyny uchybienia terminu do złożenia oświadczenia o odrzuceniu spadku po A. K., wiedzy jaką mieli co do majątku spadkowej zmarłej, czy mieli taką wiedzę, czy podejmowali jakieś czynności mające na celu ustalenie stanu majątkowego spadkodawczyni”. Czynność procesowa w postaci przesłuchania uczestników nie miała więc nic wspólnego ze składaniem przez nich oświadczenia o odrzuceniu spadku, z której to czynności sporządza się protokół podpisany przez każdą osobę składającą wspomniane oświadczenie (art. 641 § 4 kpc w zw. z art. 158 § 1 kpc in fine). To, że w trakcie zeznań uczestnicy wspominali, że dysponując wiedzą o długach spadkowych odrzuciliby spadek może być potraktowane jedynie jako projekcja określonych zachowań i wskazywać na wolę w tej materii. Nie ma natomiast żadnych podstaw do przyjęcia, by złożyli wówczas oświadczenia o odrzuceniu spadku po matce.

Podstawowe znaczenie dla oceny zasadności apelacji ma odpowiedź na pytanie, czy reakcja Sądu meriti na powstałą sytuację była prawidłowa. Wyszedł on bowiem z założenia, że skoro skarżący byli reprezentowani przez fachowca to nie był zobowiązany do udzielania pouczeń co do formy czy też treści składanych oświadczeń i że w konsekwencji jego rola nie wymagała żadnych dalszych działań. Sąd odwoławczy w składzie rozpoznającym przedmiotową apelację zapatrywania tego nie podziela.

W judykaturze od dawna utrwalony i ugruntowany jest pogląd

(z najnowszego orzecznictwa przykładowo postanowienia Sądu Najwyższego: z 11 września 2014 r. III CSK 239/13 nie publ., LEX nr 1523438 z 24.09.2009 r. IV CSK 120/09 nie publ., LEX nr 602302 i z 9.09.2011 r. I CSK 12/11 nie publ., LEX nr 960516), że w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku rola Sądu jest determinowana ustawowym obowiązkiem działania z urzędu (art. 670 kpc), a rozstrzygnięcie zapada bez względu na wnioski stron, lecz stosownie do wyników postępowania dowodowego oraz norm prawa materialnego, znajdujących zastosowanie w ustalonym stanie faktycznym sprawy. Sąd Najwyższy wyraźnie również zaakcentował (uzasadnienie uchwały z 15 stycznia 1991r. III CZP 75/90 OSNC 1991/5-6/68), iż wola złożenia ustnie do protokołu – wyrażona zwłaszcza w toku postępowania o stwierdzenie nabycia spadku oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku – powinna być przez Sąd spadku respektowana. Z kolei w doktrynie zgodnie przyjmuje się (np. T. Demendecki w: „Komentarz aktualizowany do ustawy z dnia 17 listopada 1964r. Kodeks postępowania cywilnego”, LEX/el.2015, P.Pruś w: „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz” Lexis Nexis 2013, LEX teza 4 do art. 641 kpc, T.Żywnowski w: „Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz” LEX 2013, teza 2 do art. 641 kpc), że w razie braku niezbędnych danych, o których mowa w art. 641 § 1 kpc Sąd lub notariusz powinien wskazać dostrzeżone braki i wezwać spadkobiercę do ich uzupełnienia, mając na względzie zapewnienie dalszego prawidłowego toku postępowania. Wszystko to prowadzi do wniosku, że również wtedy, gdy oświadczenie o przyjęciu lub odrzuceniu spadku zostało złożone w niewłaściwej formie Sąd ma obowiązek podjęcia wszelkich niezbędnych działań zmierzających do sanowania powstałej wadliwości. W przeciwnym bowiem wypadku dojdzie do rażącego naruszenia dyspozycji normy art. 670 kpc i w rezultacie stwierdzenia nabycia spadku przez osoby, które w rzeczywistości spadkobiercami być nie powinni. Takie rozstrzygnięcia godzą w oczywisty sposób w porządek prawny i zagrażają pewności obrotu. Okoliczność, że zainteresowani działają przez fachowego pełnomocnika, który powinien we właściwy sposób zapewnić ochronę ich interesów pozostaje bez wpływu na wspomnianą powinność. Decydujące znaczenie ma tu bowiem obowiązek ustalenia z urzędu osób, którym spadek powinien przyspaść.

Naturalnie nikogo nie można zmusić do złożenia oświadczenia

o przyjęciu lub odrzuceniu spadku. Jeżeli więc zainteresowane osoby mimo podjętych przez Sąd czynności odmówią złożenia stosownych oświadczeń ustnie do protokołu to stwierdzając nabycie spadku lub orzekając o zatwierdzeniu uchylenia się od skutków niezłożenia w terminie oświadczenia Sąd fakt ten uwzględni ze wszystkimi płynącymi stąd konsekwencjami.

Przedwczesne przyjęcie przez Sąd Rejonowy, iż nie została dochowana forma złożenia przez uczestników oświadczeń o odrzuceniu spadku po A. K. sprawiło, że nie doszło do rozpoznania istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 kpc w zw. z art. 13 § 2 kpc. Ma to miejsce – najogólniej mówiąc – wówczas gdy nie dochodzi do zbadania merytorycznej podstawy dochodzonego roszczenia, a także wtedy, gdy Sąd dokonuje oceny prawnej bez oparcia jej o właściwie ustaloną podstawę faktyczną i zachodzi potrzeba poczynienia po raz pierwszy niezbędnych ustaleń faktycznych (postanowienie Sądu Najwyższego z 7 października 2015r. I CZ 68/15 nie publ., LEX nr 1930435 i dalsze wskazane w uzasadnieniu judykaty). Wychodząc z błędnego założenia Sąd a quo uchylił się od zbadania przesłanek określonych w art. 1019 § 1 kc i nie dokonał pod tym kątem ustaleń faktycznych. Uzasadniało to wydanie w oparciu o przywołane przepisy orzeczenia kasatoryjnego.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy w Lipnie odbierze ustnie do protokołu od wszystkich skarżących oświadczenia o odrzuceniu spadku po matce (chyba, że oświadczenia te zostaną złożone na piśmie z urzędowo poświadczonym podpisem) – o ile naturalnie będą oni podtrzymywali wolę odrzucenia przedmiotowego spadku. Następnie dokona ustaleń faktycznych przez pryzmat zastosowania przepisu art. 1019 § 1 kc i oceni w tym kontekście zasadność wniosków uczestników.

O kosztach postępowania apelacyjnego rozstrzygnięto na podstawie art. 108 § 2 kpc w zw. z art. 13 § 2 kpc.

SSO M. Nazdrowicz SSO A. Sudomir-Koc SSO L. Samolińska.